

*Саха народнай поэтта
Бүөтүр Шобуруоков*

- *Петр Николаевич Шобуруоқан*
  - (1917 – 2001 сс.)
- - *саха народнай поета, саха улуу Маршага, Чуковскайа дишлэр. Саха оҕото өйд уһуктуо 5 уттан Бүөтүр Шобуруокабынан тылланаар, кини ырыаларын олоҕун устата аргыс оноһтор.*
- *Петр Николаевич Шобуруоков 1917 с. алтынньы 25 күнүгэр Үөһээ Бүлүү улуусун Ороһу нэһилиэгэр (бэйэтэ суруйбутунан Өлөкөөн диэн ШОҢУО Куону диэн Өргүөт сиригэр, быһа холоон алтынньы ортотугар) булчут Ньукулай Шобуруоков уонна Евдокия Ксенофонтовна Иванова (Улахан Огдоочууа) дьизэ кэргэннэригэр бастакы оҕонон төрөөбүтэ. Билэнигэр 1922 с. төрөппүттэрэ оҕолорун үөрэттэрээри ийэтин дьоно олорор сирдэригэр Ороһуга көспүттэр. Уол аҕатын батан сааһыт, туһахчыт, тууһут, илимньит, мындыр булчут буола улааппыт.*
- *Ааҕарга өссө оскуолаҕа киириэн инниттэн таайа үөрэммит.*
- *Оҕолорго кинигэлэрэ: «Буукубалар мунньахтара», «Чаный Чабай», «Аылах», «Маҕан тиин», «Ытанньах герой буолбат», «Шизэргэннээби зоопарк», «Буурбаллай», «Сиибиктэ», «Чабырбах азбука», «Чыычаахтар күнү көрсөллөр», «Күннүүн оонньуур күөрэгэйдэр», «Шыаба олорон», «Сайын ханна барабын?»*

Ааҕарга өссө оскуолаҕа ҕириэн инниттэн таайа [Василий Кустуктуурап](#) үөрэппит.

• [1928](#) оскуолаҕа Куорамыкыга (Үөһээ Бүлүү ҕиниҕэр) бастақы кылааска үөрэнэ ҕиирэр. Сотору буолаат бастақы кылаас программатын билэр буолан иккис кылааска көһөрүллэр.

• [1933](#) сыл кыһыныгар-сааһыгар төрөппүттэрэ уонна кыра биэстээх балта хара буоспаҕа ыллараан ыараханньык ыалдьаллар, Бүөтүр прививкалаах буолан тура сылдьан ыарыыны аһарар. Балта бу ыарыыттан өлөр.

• Холкуостаах ыччат оскуолатыгар (Школа колхозной молодежи) үөрэнэр сылларыгар бастақы айымньыларын суруйбут эбит. Бу кэмнэ таайа журналист [Кустуктуров Василий Ксенофонович](#) сабыдыала улахан этэ.

• [1934](#)—1937 сылларга [Бүлүүтээҕи учуутал техникумугар](#) үөрэнэр. Онно райкомол секретара М. П. Васильев сорудаҕынан ҕиирбит.

• ҕиирбит сылыгар (1935?) бастақы хоһооно бэчээккэ тахсар («Колхуостаах Балбаара хоһооно»).

• [1937](#) сылтан кэргэнэ Евгения Васильевна

Ноговицыналыын [Дүлүкү](#), [Ороһу](#), [Нам](#) нэһиликтэригэр учууталлабыттара.

• [1941](#) сыллаахха Шойоку ситэтэ суох оскуолатыгар дириэктэр.

• [1942](#) сыл сааһа — Шуобуйаҕа партия райкомун уонна райисполкомун бэрэстэбиитэлинэн ананан 42 ҕиһини армияҕа хомуйан ҕиирбит уонна хомуйан ҕиирбит дьонун кытта бэс ыйын 22 күнүгэр армияҕа ыҥырыллыбыт. Фронна барарга 4 төгүл көрдөһүү түһэрбитэ биллэр. [Аҕа дойду Улуу сэриитигэр](#) кыттыбыта, Сталинград фронугар сылдыбыта, наводчик-пулеметчик этэ. Шохтобул кэмигэр агитатордыыра, листовкалары тарҕатара, саллааттар санааларын өрө көтөҕөрө.

Айар үлэтэ

Шаайа Василий Кустуктууран ааҕарга-суруйарга үөрэппит эрэ кини буолбатах, хоһоон диэн тугун бастақынан быһаарбыт, тыл уранын истэргэ үөрэппит кини буолар.

Суруйааччы туһунан биир кинигэҕэ маннык суруллубут: «Оччолорго кумааҕы кэмчи кэмизэр, кини көрдөөбүнэ, таайа кэтит лиискэ ортотугар эрэ суруйбут. Шымтыкка суруйа сылдыар киниэхэ баҕалаах хаарыан кумааҕы икки кытыыта ыраас хаалбытын көрөн, уол олус дыктиргээбит. Онуоха таайа хоһоон диэн маннык сурулларын өйдөппүт».

Поэт оскуолаҕа үөрэппит дьоннорун, кэлин өрөспүүбүлүкэҕэ биллэр методист-учуутал буолбут Н. В. Егоровы уонна саха тылдытын ааптара Т. Ф. Сивцевы, махтана ахтара.

Бииргэ үөрэнэр доҕотторун кытта хоһоон айарга күрэхтэһэллэр эбит. Шөрдүс кылааһы бүтэрэллэригэр Т. Кардашевскай, М. Иванов буоланнар үһүөн «Эдэр сибэкки» диэн ааттаан бастақы «хомуурунньуктарын» илиинэн суруйан таһаараллар.

Бүлүүгэ үөрэнэ сылдьан биир дойдулааҕа, кэлин биллэр тылбаасчыт, суруйааччы буолбут [Дьүөгэ Ааныстыырабы](#) кытта биир хоско олороллор.

Бастақы айымньытынан ааҕылар «Колхозтаах Балбаара хоһооно» [Бүлүү улуунун](#) «Колхоз суола» хаһыатыгар 1934 с. бэчээттэммитэ.

Сэриигэ төһө да ыарахан усуллубуйаҕа сырыттар, хоһооннорун ыытан, [«Кыым» хаһыакка](#) бэчээттэтэрэ. Сэрии кэнниттэн учуутал Шобуроков саха литературатыгар оҕо суруйааччытын быһыытынан биллибитэ. 1947 с. Өктөөн 30 сылыгар аналлаах өрөспүүбүлүкэтээҕи куонкурууска кыттыыта улахан оруоллаах этэ. Онно кини «Буукубалар мунньахтара» поэмата уонна «Лыах» кэпсээнэ бастақы бириэмийэни ылбыттара.

Бүөтүр Тобуруоқап – сахалыы оҕо литературатын классига, норуот сөбүлээн ыллыыр ырыаларын автора, сатира уонна юмор маастара, талааннаах кэпсээнньит уонна драматург. Суруйааччы айымньыта жанр өттүнэн эмиэ баай: сүүһүнэн ааҕылар ырыа – хоһоон, поэма, остуоруйа, баллаада, сатира, пьеса, кэпсээн, философскай эссе. Кини истиҥ иэйишлээх, уран тыллаах хоһооно уус - уран чочулуутунан, өйдөнүмтүөтүнэн, музыкальнайынан уратылаах. Поэт айымньытыгар төрөөбүт норуотун баай дууһатын, уйулҕатын, олоҕун кырдьыктаахтык, хайдах баарынан ойуулуур. Петр Николаевич идэтинэн учуутал буолан, литератураҕа оҕо суруйааччытын быйытынан киирбитэ. Ол кэмтэн билиһинэ диэри хаһыс да көлүөнэ оҕо – аймах Петр Тобуруоқап ырыатын – хоһоонун, чабырҕаҕын, остуоруйатын, кэпсээнин кытта тэҥнэ тулалыыр эйгэтин арыйар, төрөөбүт литературатын кытта билсэр. Кырачаан ааҕааччы уйулҕатын, өйүн – санаатын үчүгэйдик билэр буолан, кини хоһоонноро оҕолуу чаҕаан куоластаахтар, кыраҕы харахтаахтар, чуор кулгаахтаахтар.

Оҕо оҕо аналлаах айымньыларын ойуулуур темата олус кичинэ: кырачаан ааҕааччы тулалыыр эйгэ, айылҕа, олох туһунан бары ыйытыыларыгар толору эппиэти биэрэллэр. Тобуруоқап оҕо – аймаҕы кыра эрдэхтэн Ийэ дойдуну таптыырга, кининэн кичинэ туттарга, төрөөбүт норуоқка ытык иэһи төлүүр дьонун дьон буола улаатарга үөрэтэр. Үгүс хоһоонноругар этэринэн, төрөөбүт норуот уйгу – быйаҥ олоҕо күүрээһинээх үлэҕэ түмүллэр, үлэ эрэ кичинэ кэрэтин арыйар, дьобуруун сайыннарар, кинини үрдүккэ кынаттыыр.

Поэт айымньылары ийэ айылҕа кэрэтин, кини үүнээйитин арааһын, хамсыыр – харамайын туһунан билиһиннэрэллэр. Маныха кини оҕо барахсан хас хардыытын аайы бэйэтигэр саҥаттан саҥаны арыйар, сонунтан сонуну истэр. тулалыыр эйгэтин билэ-көрө сатыыр интэриэһин таба тайанар. Кыра кыһи санаатыгар от – мас, кыыл – сүөл бары тыыннаахтар, кыһилии олохтоохтор. Ол да иһин айылҕа туһунан айымньыларыгар суруйааччы үгүстүк күн, ый, сулустар, мастар, чыычаахтар, кыылар, балыктар тустарынан тыыннаабымсытан суруйар. Холобур, аар тайҕа маанылаах мастарын туһунан «Харыйа», «Тэтиҥ», «Хатыҥ» хоһооннорго поэт күннээҕи олохтон даҕаны дыккитини булар ураты талаана көстөр. Ол курдук «Харыйа» хоһоон тас графическай көстүүтэ харыйа быһыытын санатар. Оттон тэтиҥ мас тэлибирин турар уратытын сэбирдэх сүрэхэ куттанан тэлибир хамсыырыгар тэҥниир. Уонна оҕо харабынан көрөн, тэтиҥи уоскутар: «Биһиги эйиигин / Буқатын тыыппаппыт, / Муодалыыр, алдьатар, / мутуккун тоһутар / Мэниктэр буолбаппыт». Ити курдук поэт кырачаан ааҕааччыларыгар хамсыыр – харамайы, оту – маһы аһынар, харыстыыр санааны иҥэрэр. Айылҕа кэрэтин ойуулуур айымньыларыгар тыыннаабымсытыы, тэҥнээһин, эпитет курдук уус – уран ньымалары туттар буолан, оҕо оҕо чугас, өйдөнүмтүө хартыыналар айыллаллар.

*Ырыаҕа ылламмыт,
Хоһоонҕо холбоммут,
Маҥанчаан хатыным,
Мааныгын даҕаны!..
Үп – үрүҥ туоскуттан
Үүт – сүөгэй қэлиһи,
Сэбирдэх айыттан
Күөх былаат үүнүүһү!
(«Хатыҥ»)*

Петр Шобуруоқап айымньылары биллэрэр – көрдөрөр суолтатынан «айылҕа энциклопедиятынан» сизрдээхтик ааттыахха сөп. Кинилэр қиһи уонна айылҕа, тулалыыр эйгэ алтыһыылары кистэлэҥин, бэйэ – бэйэлэрин хардарыта ситэрсэр аналларын өйдөтөр аналлаахтар.

ХОНООННОР

- Күнү кытта ооньубут
  - Чычып – чаап
    - Тобо?
    - Эрдэ турбут оолор
      - Харыйа
      - Хатын
      - Тэтин
    - Улаатарым буоллар мин
      - Билэр букваларым
        - Мэник мэчик
    - ОСТУОРУЙАЛАР
      - Чанын Чабан
        - Бурбайлай
      - Хортуопуйчаан уолчаан
        - КЭПСЭЭННЭР
      - Буквалар муньахтара
        - Дьоллоох мэчик
        - Дьикти кыра кутуйах

«Шобуруоқап поэзията – уерэтэр, угуйар поэзия».

К.Д.Утқин, философсқай науқа доктора, профессор

«Петр Шобуруоқап сақа норуотун олобу керуутун, ейун-санаатын уратыларын, баай дууыатын ховоонноругар қырдықтаахтық кердербут дьиц-чахчы национальнай тыыннаах поэт буолар.

П.Шобуруоқап хомобой, бэйэтэ мелодиялаах, уран тыллаах ховооно норуот уйэлэргэ сугуруйэр Айыыларын: Шапталы, Айыланы уонна Кэрэни – ховуйар. Ол да иын народнай поэт Петр Шобуруоқап айар улэтин Олох Ерегей ырыатын быыытынан сыаналыахпытын сеп»

Н.В.Бурцева, В.Т.Семенова, филологичесқай науқа кандидаттара

«Петр Шобуруоқап суруйуутун дьоццо тиййэр кууэ, қини қиыи быыытынан ис дьицэ поэзиятын сунньун қытта биир қэлимсэ буола хатыыа сылдыалларыттан, қинилэр хаьан да хайдыьан, арахсан бэйэ-бэйэлэригэр утарыта турсубаттарыттан уунэн-уесқээн тахсар быыылаах»

Семен Руфов, сақа народнай суруйааччыта